

kermenih krav težko mëde, in če se je le kaj majhnega napak storilo, se celó ne vmêde.

Če se zraven krompirja poklada živini tudi dosto druge dobre klaje tako, da krompir ni poglavitu živež, se vé da po tem krompir ni tako škodljiv.

Kdor se tedaj pri živini za molžo in pleme krompirju popolnoma ogniti zamore (dan današnji je to lahko, ker krompirja še ljudém manjka), bo prav storil; kdor ga ji pa poklada, naj saj tako ravna, da mlada živina in živina za molžo in pleme saj polovico druge klaje vsak dan dobiva. Pri živini pa, ki se pita (dèbeli) in pa pri vožni živini, pri kateri je na tem ležeče, da je dobro rejena, je pa druga, — taki se že zna več krompirja pokladati.

(Dalje sledi.)

Šole.

Šole so človeštvu k neizrekljivi koristi; reči se zamore: one so podlaga vsega človeškega blagostanja. Nemogoče je toraj sošteti dobrot, ki iz dobro vredjenih šol za sledni stan človeške družbe izvirajo, in ako omiko in izobraženje kaknega naroda spoznati hočemo, oglejmo se na stanje njegovih šol; po večem ali manjem številu šol posnamemo tudi lahko stan njegove omike v slednem obziru.

Več šol da imamo, večí sreča je za nas. Da se tega bolj v živo prepričamo, se ozrimo le na eno podobo iz vsakdanjega življenja, in spremimo dva mladenca na popotvanju skoz življenje.

Skerbni starši pošljejo svojega sinčka zgodaj v šolo. To je za-nj dvojna korist. Za domače dela je še nezmožen, morebiti bi se zgodaj lenobe privadil, ali v šoli mu učenik vedno da opraviti tudi na dom; tako se obvarje otrok marsikake hude razvade, in že to je za-nj velika dobrota. Al bistri si on pri tem svoj um, o kratkem času zna brati, pisati, računati itd., podočen je v verskih resnicah in je tako temelj njegove prihodnje sreče položen. Naj se loti kterelega stanú koli hoče, so mu te vednosti k veliki koristi, in odperta mu tudi stoji pot k velikim službam in častém.

Pa recimo, da se naš mladenec kmetije poprijeti hoče. V šoli se je med raznimi nauki tudi v sadjoreji dobro izuril. Nasadí si krog svoje hiše in po pašnikih nar žlahnejšega sadja, ki mu brez tega, da je za dom z dobrim sadjem, moštom, kísom previden, tudi še marsikak lep denar za prodano sadje v hišo privabi. Ker rajtati in pisati zna, mu je gospodarstvo na pol lože. Slišal je naš mladenec v šoli tudi od dobrih kmetijskih in živinozdravniških knjig; vse te si omisli, jih v dolzih zimskih večerih prebira, si s tem dolgčas kratí in zajema zraven zlate nauke, po katerih svojo kmetijo tako vpravna in tako mož premožen postane. Le eno samo dobro lastnost med veliko drugimi še poglejmo nad njim. On je, na priliko: od farne cerkve zlo oddaljen, le v nedeljo zamore do taiste priti. Kako lepo je, priprostega kmeta, ki je celi teden pridno delal, v nedeljo viditi, kako iz svojih bukvic pobožno moli, kako pazljivo on tudi posluša božjo besedo, ki njega in njegove k brumnemu življenju napeljuje. On si prizadeva po teh naukih svoje življenje vpravnati, in ako mu Bog tudi nesreče, dolge bolezni itd. pošlje, on se vé v vsem tolažiti, posebno mu to, da brati zná, kakor zvest tovarš, vedno kratek čas dela. Z eno besedo: On srečno in pobožno živi in navadno tudi srečno umerje. — Natavžente tacih in enacih izgledov iz vsih stanov bi zamogli naštetí, in dokazati, kako ravno le iz dobro vredjenih šol sreča za človeštvo izvira, in še bi ne prišli do konca. —

Oglejmo se zdaj na drugo stran. Lenim in zanikernim staršém ni ravno posebno za dobro izrejo svojih

otrok mar. — „Niso za družega, kakor za jesti“, se sliši pogostoma, „naj gredo pa služít, za pastirje so že dobri“. — Otrok pride zgodaj na ptuje (al če je tudi doma) se klati za živino po pašnikih in hostah, pohajkva in polega po sencah in tako se mu zgodaj lenoba v serce vcepi. Od svojih bolj odrašenih tovaršev sliši malo dobrih, veliko pa pohujšljivih in hudobnih besedi, vidi slabe izgledé, in le prepogostoma so taki otroci že v zgodnji mladosti vsi popačeni. Postanejo večji, se vdi-njajo za hlapce itd., al sirovost in neomikanost jim postane navadna zvesta tovaršica skoz celo življenje. Ob nedeljah in praznikih pridejo do cerkve, ko že odzvoní. Al gredo morebiti, ki so celi teden komaj kako pobožno besedo slišali, zdaj k sv. maši in pridigi? — kratkomalo ne. — Med sv. mašo zvonaj cerkve vogle podpirajo, med pridigo pa za kakim zidom leže in duhan puhajo. Le prepogostokrat se kaj tacega vidi. Al more potem drugače biti, da so taki, po telesu sirovi, na duši malo drugač kot divjaki? — Takemu človeku je malo potov skoz življenje odpertih; ako ima kmetijo, je navadno slab gospodar; brez svojega domovanja ostane navadno večin posel in večin terpin; ako je zdrav, mora delati ko črna živina; ako je bolan, leži Bogu na milo in navadno je od vsih zapušén. Za drugi stan je težko pripraven, le, če na priliko vojak postati more. Pa tudi tú se mu boljše ne godí. Ker se v mladosti ni nič učil, tudi nič ne zná, ostane tedaj večin prostak (gmajnar). Takim zanikernim pa ojstra pokoršina ne diši, postanejo beguni, tatje, roparji itd., in po zaporih velikokrat žalostno svoje življenje končajo! —

Nikakor bi pri takih premišljijah ne prišel do konca, toraj le še ponovim besede, ktere sem v začetku izustil: „Šole so človeštvu k neizrekljivej koristi, one so padlaga vsega človeškega blagostanja“.

(Po „Šolsk. prij.“)

Zgodovinske reči.

6. Kje sta kneza Privina in Kocel imela svoje posestvo?

V novih časih zgodovinska vednost sploh veliko napreduje, ker so njeni prijatli začeli njene izvirne studence bolj na tanko in bolj globoko preiskovati. Tudi naše slovenske strani („si licet parva componere magnis“) imajo še veliko v támi zakopanega, kar se je nekaj že začelo iz globočine rovatí, nekaj in pa ne malo še neodkrito leži. Na primeru je zraven napisov na rimskih kamnih pog. Terstenjakovem razlaganji ravno tisti kratki sostavek neimenovanega pisatelja od spreobrnjenja Korotancov (Anonymus de conversione Carantanorum).

Perve izdaje tega spiska pri Kanizii in Hanzicu pri bavarskih pisateljih so se opirale na bolj pozne in manj tanke rokopise; in dva pogrška, ali prav za prav le eden, sta vsemu obsežku drug pomen dajala. Stalo je namreč pisano, kje da je Privina, krog l. 830 iz Moravije pregnani knez, od nemškega kralja Ludovika zemljo v posestvo dobil: en del Panonije krog reke, ktera se imenuje Sana — „circa fluvium, qui dicitur Sana.“ Nihče pri tem imenu ni na družega mislil, kakor na Savinjo v dolnjem Štajerji, dasiravno bi se bilo pri pretehtovanji imena Panonije, pri nape-ljanji Drave kot južne meje, pri naznanji mesta Salapug ali Salaburg in družih okolišinah moglo na kateri pogršek v pisanji misliti, in na tako misel bi bil imel drugi pogršek sam peljati, namreč pisanje: da je Privina zidal terdnjavo ali grad v logu in „palu Sellede fluminis“, kar v latinskem nič ne pomeni, in se samo popravi v to: „in palude Selle“, to je: v močvirju Zele-

Po teh dvéh pogreskih je bil sploh ta glas: Privina je dobil posestvo v dolnjem Štajerji in na Krajskem, in novi grad, Moseburch imenovan, je blizu Celja stal. Pomoto je odkril že Klein v svojih zgodbah keršanetva v Austrii in Štajerski, popolnoma razjasnil pa jo je Kopitar v svojem slavnem delu: *Gla-golita Clozianus*. Ondi se najde str. LXXII—LXXVI cel spisek od spreobrnjenja Korotancov po boljših pred neopazjenih rokopisih; in pred omenjene besede so tako popravljene: „circa fluvium, qui dicitur Sala“, in spet: „et palude Salae fluminis“, spodaj pa stoji spomin, da tako pekažeta dva starja rokopisa v cesarski knjižnici na Dunaji.

Ako se vzamejo besede starega pisatelja po tej podobi, je očitno, da poglavitno posestvo kneza Privina in njegovega sina Kocelna je bilo poleg reke Zale na Ogorskem, kjer je še zdaj mesto Zalavar blizu Blatnega jezera. To posestvo pa se je precej daleč po Ogerski in Štajerski zemlji stegnilo, kakor se vidi iz imen krajev, kjer sta Privina in Kocel cerkve zidala, ktere so bile od Solnograških nadškofov Adelrama, Luiprama in Adalvina posvečene; zakaj od „*Quinque basilicas*“ je očitno Pečuh (Fünfkirchen) na Ogorskem tostran Donave; Bettovia je Ptuj v dolnjem, in Ablanza je Aflenz v gornjem Štajerji. Drugi kraji imajo sicer po starobavarski zavite imena, nekatere zmed njih bi se vendar dale vganiti, na primeru Stradachi je morebiti Straden, Fiskere pa Bistra: Feistriz, Keisi pa Kisek, Güns, uno dvoje na Štajerskem, to na Ogorskem. Od več teh krajev morebiti zato ni spomina, ker so kmalo potem v začetku 10. stoletja Madžarji deželo posedli; ob času njih prihoda je bila ravno Panonija hudo razdjana zavoljo boja med Nemci, Madžarji in Moravani, tako da Solnograški in drugi nemški škofje v listu do papeža Benedikta IV. tožijo: „v celi Panonii, naši veliki deželi, se le ena cerkev ne prikaže“. Za nekatere kraje se pa lega dá izvesti iz lista cesarja Otona II. (pri Hanzicu: *Germania sacra* tom. II. p. 308—312, v sredi lista kralja Filipa), v katerem so posestva in pravice solnograške cerkve poterjene. V tem listu so kraji prav po zemljopisni legi zversteni, nar pred namreč je Solnograška stran vpeljana, po tem Austria, Ogerska, dolnja Štajerska, Koroška in gornja Štajerska. Ondi so kraji Mosaburg, Salapiuga, Quartinacha, Ghense, Terenberch zversteni med ogerske kraje Sabaria ali Šopron in *Quinque ecclesiae* ali Pečuh. Bettovia ali Ptuj imena pred in za seboj kraje štajerske strani, na primeru Turnava, Luip ali Lipnica, Susel ali Sausal; vendar imena nobenega kraja zraven ni, kateri bi se snidel z imeni spisa od spreobrnjenja Korotancov. Kraj Tudleipen pa in Labanda ali Sent-Andrej v Labudski dolini sta vkupej pisana, tedaj nista stala daleč narazen. Kraj Undrima, za ktereга mnogo vgbajo, je pisan v sredo med kraje zgornje Štajerske Longau, Katsch, Gumbenza, Liezinga, Brugga, Murza in Luibena; morebiti ni družega, kakor Irdning, zlasti, ker ima en rokopis Imdrima namesti Undrima.

Kar se iz tega soditi da, je to: da posestvo knezov Privina in Kocelna je bilo na Ogorskem in Štajerskem, in sicer bolj gotovo le na severnem Dravskem bregu. Od posestva med Savo in Dravo (Marchia ad Sovam) ostane po tem le to, kar se vé iz Fuldskih letnikov (*Annales Fuldenses*), da je bila Vratislavu ali Braclavu, Kocelnovemu sinu, dana od kralja Arnulfa; pred je mogla biti v rokah drugih knezov, katerih eden je bil Salacho o Privinovem času. Knez Vratislav je postavil grad Moosburg na Štajerskem, in njegovi mlajši so zidali še enega v Korotanu, in družega (Moggio) v Furlaniji.

P. H.

Ozir po svetu.

Na celem svetu živi 305 milionov kristijanov, 141 milionov mahomedanov (turške vere), 560 milionov budhaistov in brahmanov, 8 milionov židov (judov) in 57 milionov paganov (ajdov). Naj več kristijanov je v Evropi in sicer 252 milionov, v Aziji 4 mil., v Afriki 3½ mil., v Ameriki 45 mil. in v Australiji 1 milion. — Budhaiska vera je neka zlo razširjena indianska vera, imenovana po Buddha, kar v sanskritkem jeziku pomeni „modri“ in je častni priimek Sâkja mûni, ki je bil začetnik te vere in rojen nek 1000 let pred Krist. Rodovina njegova se je štela verski stranki Višnuitov, kateri so Sâkja mûni za deveto včlovestvo boga Višnuta častili. Od Višnuta nam so gosp. Terstenjak že veliko povedali. Brahmanska vera je tudi indianska, in podobna budhaiski; bramha pomeni v sanskritu „božje“.

Novičar iz slavenskih krajev.

Iz Zagreba. Na poziv gosp. Ivana Kukuljevića snidel se je 30. oktobra zbor nekterih domorodcev posvetovati se o napravi spominkov na Grobniškem polju in pa na pokopališču Zagrebškem za domoljube, ki so padli 29. junia 1845, in za slavnega pesnika Stanko Vraza, ki je umrl pred 2 letoma. Za spominek na Grobniškem polju se je nabralo čez 400 fl., za spominek 29. junia vsmerjenih čez 1000 fl., za spominek Vraza nekaj čez 300 fl. Gospod Kukuljević predložil je mnogo obrisov, ki jih je poslal kiporez Petrović iz Dunaja. Sklenjeno je bilo na Grobniškem polju veliko piramido iz domačega terdega kamna postaviti, za vsmerjene 29. junia pa spominek na Zagrebškem pokopališču iz kamnja, za Stanko Vraza iz vlitega železa napraviti.

Xp. Iz Ormoža na Štajarskem 5. listopada. Da bi mi danes peró prav gladko teklo, ker odkriti želim dragim bravcem „Novic“ veseli čas, ki ga prijaznim goricam lutmerske in ormuške okolice privabi — bratva. Tiho in jednolično življenje kmečko se spremeni ob bratvi v živi hrup mestni. Vse mergoli po goricah, vse je židane volje! In kdo bi tega veselja ne privošil lastnikom in vsim, ktere oni povabijo, da se ž njimi veselje, ako vé, koliko dela in stroškov od rezanja do vezanja tert je bilo potreba, in koliko skerbí in strahú se je moglo čez leto prestati, preden je — sladka kapljica srečno v sodcu.

Gospodar, ktereга zavolj daljave dostikrat celo leto ni bilo viditi v nogradu njegovem, pride zdaj, ko se je začelo grojzde mehčati; pazljivo ogleduje tertice svoje, in, vesel že naprej tergatve, veléva vdinjanemu lonarju, da ima nakupiti puranov in puric, presičkov in kuretnine, ki imajo debelo pitani priti na mizo, kadar bojo možnarji pokali in muzika in pesmi naznanjale veseli čas tergatve; vincarju pa doide ukaz, da nakupi smetane, sira in sirovega masla za gibance in krabce (navadno močnato jedilo), — gorjé jim, ako vsega tega ne oskerbijo natanko!

Vlastnik (se vé da tú je govorjenje le od večih posestnikov, ne od manjših kmetov in nagornjakov) pridši po ogledu nograda domú začne pripravljati vse, česar za tergatve bo potreba; po prevdanku lonarja in vincarja se kmalo dostojno število pučelov (sodcov) tira v nograd, ali se najme sodar, da jih napravi ob pravem času.

In bliže in bliže pride tergatve začetek. Zdaj se že nakladajo vozovi s posteljno robo, z obleko, pripravno za nogradsko življenje, in s škornjicami. Kako, — s škornjicami? Da! o tergatvi korači po nogradu tudi nježna gospá in gospodična v škornjicah.

Je staniše v nogradu z vsim potrebnim oskerbljeno in dan zaželjene tergatve prišel, se pripelje velika ko-